

2. BIBLIOTĒKU NOVADPĒTNIECĪBAS DARBA NOZĪME UN MISIJA

LBNDV, 2. punkts:

Novadpētniecība ir viens no prioritārajiem bibliotēkas darba virzieniem, kas ietver kompleksu un vispusīgu novada (apkaimes, reģiona) dzīves dokumentēšanu un izpēti – pagātnē, tagadnē un nākotnes perspektīvā visās zinātņu nozarēs un vietējās dzīves aspektos.

Novadpētniecības krājumi, kas ietver vēstures liecības par novadu, ievērojamiem novadniekiem, sociālās, ekonomiskās un kultūras dzīves sasniegumiem, paaudžu paaudzēs saglabātām tradīcijām un vērtībām, ir ikvienas bibliotēkas krājuma unikāla daļa. Veicot novadpētniecības darbu, bibliotekāri kļūst par sava novada kolektīvās atmiņas un savdabības koda glabātājiem. Atbildība par novadpētniecības krājumu ir jo lielāka tādēļ, ka tā vērtība lēšama ne tikai vietējā, bet arī nacionālā un nereti arī starptautiskā mērogā. Tādēļ bibliotēku uzdevums ir mērķtiecīgi iesaistīties novada kultūras mantojuma, vēsturisko liecību un paaudžu pieredzes dokumentēšanā, saglabāšanā un tālāknodošanā, nodrošinot krājumam vispārēju piekļuvi un popularizējot to.

Novada bibliotēka – universāla novada informācijas krātuve

Runājot līdzībās, novada bibliotēkai jākalpo savam novadam tāpat, kā nacionālā bibliotēka kalpo nācijai¹. Tas ir – tai ir jāapzina, jāvāc un jāglabā visi iespieddarbi, publikācijas un citi informācijas avoti par novadu un novadniekiem, veidojot visaptverošu un izsmelšu novada informācijas krātuvi – nozīmīgu nacionālā bibliotēku krājuma sastāvdaļu. Tā ir svarīgs vietējās vēstures un kultūras pētniecības resurss.

Vietējā vēsture – valsts vēstures avots un pamats.

Latvijas valsti veido novadi – katrs ar unikālu vēsturi, pagātnes notikumiem un cilvēkiem. Reģionālajām norisēm valsts jeb nacionālā mēroga vēstures pētījumos nereti netiek pievērsta pienācīga uzmanība, kaut arī tie ir ļoti svarīgi. “Lai saprastu tautu, mums ir jāsaprot reģioni. Lai saprastu reģionus, mums ir jāsaprot kopienas.”² Vietējā vēsture kā mozaikas gabaliņi veido valsts vēsturi. Latvijas vēstures pētnieku vairākkārt akcentēta problēma – Latvijas vēstures izpēti apgrūtina dokumentāru liecību trūkums par vietējiem vēsturiskajiem notikumiem, politiskajiem procesiem, ekonomisko, sociālo un kultūras dzīvi. Tādējādi bibliotēku novadpētniecības darbs ir ne tikai lokāli, bet arī valstiski nozīmīgs. Pagātnes lokālā dimensija atklājas arī caur atsevišķu personu un dzimtu vēsturi.

Novada identitātes uzturēšana un veidošana

Daļu cilvēka identitātes – grupas jeb sociālo identitāti (kura tiek uzskatīta par svarīgāko cilvēka identitātes veidošanās procesā) – veido viņa piederība kādai sociālajai grupai – etnosam, tautai, vietējai kopienai, dzimtai – un šīs piederības emocionālais nozīmīgums.

Bibliotēkās cilvēki var uzzināt un atklāt vairāk par konkrēto novadu, par tā vēsturi, tradīcijām un šodien, izprast kopienas raksturu, līdz ar to arī apzināt savas ģimenes un dzimtas saknes. Tādējādi bibliotēkas veic svarīgu funkciju vietējā sabiedrībā – saglabā, uztur un stiprina vietējo identitāti. Veicinot sabiedrības izpratni par novada vēstures un kultūras vērtībām, turot cieņā ievērojamus

¹ Nichols, Harold. Local studies librarianship. London : Clive Bingley [etc.], 1979. p.10-11. ISBN 0851572723.

² Rasmussen, Bozena, Høivik, Tord. Library innovation is hard work: lessons from a Norwegian case study.

International genealogy and local history : papers presented by the genealogy and local history section at IFLA general conferences 2001-2005. München : Saur, 2008. IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 130. 90. lpp.

novadniekus, tradīcijas un popularizējot kopienas sasniegumus, kā arī skaidrojot pretrunīgi vērtētus vēstures notikumus, un tādējādi veidojot cilvēku apziņā noteiktu novada tēlu, atklājas novada unikalitāte. Tādējādi bibliotēka sniedz ieguldījumu vietējās kopienas identitātes veidošanā un veicina lokālo pašapziņu.

Jo īpaši svarīgi atjaunot postpadomju sabiedrības izpratni par savām saknēm, jo daudzu gadu desmitu garumā tā ir tikusi mērķtiecīgi nīcināta. Ekonomģeogrāfs Jānis Turlajs: “(..) vairs netika kopta sava sēta, kas ir pamatu pamats stiprai valstij. Spēcīga iedzīvotāju piederības sajūta konkrētai vietai ir viens no veiksmīgas valsts pastāvēšanas stūrakmeņiem. Valsts sākas ar sētu un tuvāko apkaimi, nākamais līmenis ir apriņķis jeb novads, un tad jau augstākā pakāpē ir zeme, valsts...”³

Latvijā cilvēku interese par savu dzimtu, dzimto vietu, novada kultūrvēsturi arvien palielinās – par to liecina augošais novadpētniecības resursu pieprasījums un izsniegums bibliotēkās. Šī interese izskaidrojama ar pašidentitātes meklējumiem, centieniem atrast atbildes uz jautājumiem “kas es esmu un kādas vērtības pārstāvu”, “kam jūtos piederīgs”. Daudzi cilvēki identitātes meklējumos atgriežas pie savām saknēm, rodot tur bagātu pašatklāsmes un spēka avotu, un tik nepieciešamo piederības izjūtu.

Kopienas saliedētības un lokālpatriotisma veicināšana

Piesaiste vietai ir viena no cilvēka pamatvajadzībām un piederības izjūta lielā mērā ir saistīta ar piederību kopienai, tuvām sociālajām attiecībām.⁴ Kopēja vēsture, kultūras pieredze, sociālā atmiņa ir vērtības, kas vieno kopienas. Bibliotēku novadpētniecības darbs palīdz iepazīt novadu un tā cilvēkus, attīsta piederības izjūtu savam novadam, stiprina kopības sajūtu, rosina pilsonisko aktivitāti, iesaista iedzīvotājus vietējās kopienas dzīvē, veicina lokālpatriotismu un saliedē kopienas. Novadpētniecība palīdz jaunienācējiem iekļauties vietējā sabiedrībā, veicina sabiedrības integrāciju. Tā kā bibliotēkas atrodas kopienas centrā, tām ir lielas iespējas veidot kvalitatīvu un iesaistošu lokālo kultūras vidi. Bibliotēkas ir nozīmīgas sociālā kapitāla⁵ veidotājas novadā, t. i., veicina iedzīvotāju sociālos kontaktus, savstarpējo komunikāciju, sadarbību, apvienošanas kopīgās aktivitātēs. Tas var kļūt par pamatu ilgtspējīgām, pozitīvām pārmaiņām vietējā sabiedrībā, kas kļūst spēcīgāka un gatavāka vienoties par nozīmīgiem kopīgiem mērķiem un tos sasniegt, aktivizēt resursus, veikt nepieciešamās reformas, tikt galā ar krīzēm, aktīvi īstenot savu interešu pārstāvniecību.

Mūsdienās vietējo resursu pieejamība digitālajā vidē var palīdzēt saglabāt saiti arī ar tiem novadniekiem, kas devušies projām – zaudējuši fizisku klātbūtni. Viņiem ir iespēja būt digitāli klātesoši un palikt piederīgiem novadam, saglabājot emocionālo saikni un sociālās saites.

Vietējais mantojums kā resurss attīstībai

Novadpētniecības resursi plaši izmantojami mācību procesā izglītības iestādēs – tie var paplašināt Latvijas ģeogrāfijas, vēstures, dabaszinību, sociālo zinību un citu mācību priekšmetu saturu.

---

³ Turlajs, Jānis. Identitāti varēs kopt vēsturiskajās zemēs : [par Latvijas Valsts prezidenta Egila Levita iniciatīvu ar likumu noteikt latviešu vēsturisko zemju – Vidzemes, Latgales, Kurzemes un Zemgales – robežas : saruna ar ekonomģeogrāfu, kartogrāfu]. Pierakst. Gundega Skagale. *Latvijas Avīze*, Nr.67, 2020, 3.apr., 6. lpp. Pieejams: <https://www.la.lv/identitati-vares-kopt-vesturiskajas-zemes>

⁴ Lāce, Ilze. Cilvēks un vieta: tēmas nozīmīgums Latvijas socioloģijā. *No: Ad locum* : vieta, identitāte un rīcībspēja : [rakstu krājums]. Zinātniskā redaktore Aija Zobena. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 24. lpp.

⁵ “Sociālais kapitāls ir iedzīvotāju spējas caur sociāliem tīkliem iekļauties dotajā ekonomikas, sociālajā, tiesiskajā, politiskajā struktūrā, tās efektīvi izmantot un pilnveidot, gūstot labumu sev, uzņēmumiem, sabiedrībai.” (Igaune, Edīte. Sociālais kapitāls : [teorija, analīze, praktiskā pielietošana] : monogrāfija. Rīga : Ekonomikas un kultūras augstskola, 2012. 6. lpp.)

Kultūrvēsturiskajam mantojumam ir potenciāls iedvesmot, sekmēt jaunradi un inovācijas. Tādējādi novadpētniecības resursi var būt atbalsts radošajai industrijai.

Bibliotēkas novadpētniecības darbam ir nozīmīga loma novada un tā kultūras vērtību popularizēšanā un atpazīstamības veicināšanā. Tas var būt veicinošs faktors arī tūrisma attīstībai novadā.

Caur novadpētniecības resursu prizmu iedzīvotājiem bieži vien rodas interese par dažādām jomām un tematiem, jaunu prasmju apgūšanu un iesaistīšanos jaunās aktivitātēs – novadpētniecība vērtējama arī kā vietējās sabiedrības mūžizglītības un attīstības veicinātāja un resurss.

Bibliotēku novadpētniecības darba nozīmīgums sabiedrībā

Kvalitatīvs novadpētniecības krājums un saistošas, saturīgas novadpētniecības programmas ir viens no labākajiem veidiem kā vairot bibliotēku atpazīstamību, popularitāti sabiedrībā. Jo teju jebkuru cilvēku ieinteresē stāsti par vietu, kurā viņš dzīvo, personībām, kas šeit dzīvojušas pirms viņa un šo vietu veidojušas, un iespēja iepazīt līdzcilvēkus. Cilvēki vēlas dzīvot kultūras kopienā – vietā ar savu vēsturi, kultūras mantojumu un tradīcijām, savu sociālo identitāti un dzīvi. Novadpētniecības darbs pat nelielai publiskajai bibliotēkai sniedz iespēju kļūt par kultūras telpu, kurā veidot kvalitatīvu un iesaistošu vietējo kultūras vidi.

Bibliotēku novadpētniecības darba prakse liecina, ka bibliotēkas ir klātesošas visās nozīmīgākajās novada norisēs un to, ka bibliotēku novadpētniecības darba rezultāts ir ne tikai kultūras mantojuma dokumentēšana un saglabāšana, bet arī pilsoniskās aktivitātes, līdzdalības rosināšana, piederības sajūtas stiprināšana un vietējo kopienu saliedēšana. Bibliotēka kļūst par novadpētniecības centru, tikšanās vietu un atbalsta punktu novadpētniekiem, novadpētniecības interesentiem un dažādu nozaru speciālistiem (arī novadpētniecības klubiem, interešu grupām), telpu un vidi kopienas iedzīvotāju savstarpējai komunikācijai un novadpētnieciskas ievirzes aktivitātēm. Bibliotēku novadpētniecības darbs apliecina bibliotēkas īpašo nozīmi un nepieciešamību vietējo kopienu un visas sabiedrības dzīvē.